

BİBLİYOGRAFYA :

Muvaffakkuddin b. Osman, *Mürşidü'z-züvâr ilâ kubûrî'l-ebrâr* (nşr. Muhammed Fethî Ebû Bekir), Kahire 1415/1995, s. 546-550; Münzîrî, *et-Tekmilê*, III, 384, 388, 389; İbn Hallikân, *Ve-feyât*, III, 454-456; Sâidüddin el-Fergânî, *Meşâriku'd-derârî* (nşr. Seyyid Celâleddin Âştîyânî), Tahran 1398/1978, neşreden giriş, s. 4-12; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, IV, 73, 75; Şeyh Ali, *Dibâcetü'd-Divân* (Şerhu Divânî İbnî'l-Fârîz içinde, nşr. Rüşeyd b. Gâlib), Kahire 1289, I, 3-17; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XXII, 367-368; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 143; İbn Haldûn, *Şifâ'ü's-sâ'il*, s. 110; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 317-319; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, VI, 288-290; Câmî, *Nefehât*, s. 559-562; Sü-yûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 581; Şarânî, *el-Yevâkit ve'l-cevâhir*, Kahire 1351; Nûrullah et-Tüsterî, *Mecâlisü'l-mü'minin*, Tahran 1365 hş., II, 56; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 147-153; Makkarî, *Nefhu't-tib*, II, 166; *Keşfü'z-zunûn*, I, 767; II, 265-268; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 150, 152; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, X, 573; Sâlih b. Mehdi el-Makbilî, *el-'Alemü's-sâmiḥ*, Kahire 1328, s. 378; Burhâneddin el-Bikâî, *el-Mu'arız fi tekfirî İbnî'l-Fârîz*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1437/8; Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, *Keşfü's-sirrî'l-gâmûz min şerhi Divânî İbnî'l-Fârîz*, Kahire 1319; Osmanlı Müellifleri, I, 144; Ignozio di Matteo, *Ibn al-Fârîd II grau poema mistico noto col home di At-Ta'iyya al-Kubrâ*, Roma 1917; R. A. Nicholson, *Studies in Islamic Mysticism*, Cambridge 1921, s. 199-266; a.mlf. – [J. Pedersen], "Ibn al-Fârîd", *El²* (İng.), III, 763-764; Nebhânî, *Câmî'u'l-kerâmât*, Kahire 1329, II, 218; Brockelmann, *GAL*, I, 305-307; *Suppl.*, I, 462, 465; Mahmûd Mustafa Hilmi, *İbnü'l-Fârîz: Sultânü'l-'âşîkîn*, Kahire 1963; a.mlf., *İbnü'l-Fârîz ve'l-hubbü'l-İlâhî*, Kahire 1971; İbnü'z-Zeyyât, *el-Kevâkibü's-seyyâre* (nşr. Kâsım Muhammed Receb), Bağdad 1967, s. 296; A. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, North Carolina 1975, s. 274; Louis Gardet – O. Lacombe, "Ibn al-Fârîd", *L'expérience du soi-essai de mystique comparée*, Paris 1981, s. 249-317; Âtîf Cevdet Nasr, *Şi'ru 'Ömer İbnü'l-Fârîz*, Beyrut 1982; Abdülhâlik Mahmûd, *Şi'ru İbnî'l-Fârîz fi dav'î'n-naqdî'l-edebî'l-hadîs*, Kahire 1984; Bekrî Şeyh Emîn, *Mûlâta'ât fi's-şî'ri'l-Memlûkî ve'l-'Oşmânî*, Beyrut 1986, s. 240-244; Ahmed Ebû's-Seâde, "Ömer İbnü'l-Fârîz", Kahire 1988; J. Emil Homerin, *From Arab Poet to Muslim Saint: Ibn al-Fârîd: His Verse and His Shrine*, Colombia 1994; Giuseppe Scatolin, "New Researches on the Egyptian Sufi Poet Umer Ibn al-Fârîd", *Philosophy and Arts in Islamic World* (ed. U. Vermeuten – D. de Smet), Leuven 1998, s. 27-40; a.mlf., "al-Farghânî's Commentary on Ibn al-Fârîd's Mystical Poem al-Ta'iyyat al-Kubra", *MIDEO*, 21 (1993), s. 331-381; a.mlf., "The Oldest Text of Ibn al-Fârîd's Divân? A Manuscript of Yusuf Ağa Kütüphanesi of Konya", *Quaderni di Studi Arabi*, XVI, Venezia 1998, s. 143-163; Issa J. Boulouta, "Verbal Arabesque and Mystical Union: A Study of Ibn al-Fârîd's al-Ta'iyya al-Kubra", *Arab Studies Quarterly*, sy. 3 (1981), s. 152-169; Erhan Yetik, "Ankaravî, İsmâil Rusûhî", *DİA*, III, 212; Ekrem Cûdî Ni'metî, "İbn Fârîz", *DMBİ*, IV, 373-378.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

İBNÜ'L-FASÎH

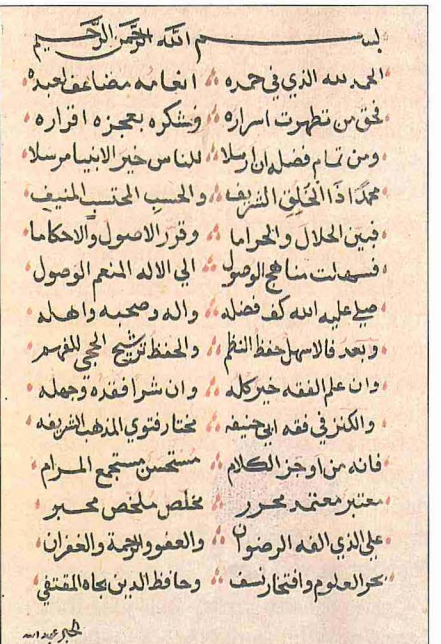
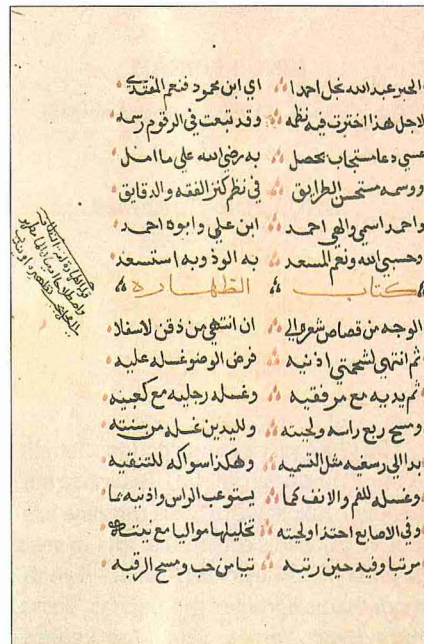
(ابن الفصح)

Ebû Tâlib Fahrüddin Ahmed b. Âlî
b. Ahmed el-Hemedânî el-Kûfî
(ö. 755/1354)

Hanefî fakihî.

680 (1281) yılında Kûfe'de doğdu. Afîfüddin İbnü'd-Devâlîbî (İbnü'l-Harrât), Mizzî, Muhyiddin İbnü's-Sabbâğ, Hüsâmeddin es-Sîgnâkî ve İmâdüddin İbnü't-Tabbâ'l'den ders aldı. Özellikle fıkıh, kıraat, Arap dili ve edebiyatı alanlarında yetiştirdi. Bağdat'ta Meşhed-i Ebû Hanîfe'de ve Mûstansiriyye Medresesi'nde ders verdi. Irak'ta adını duyurdu. 741'de (1340) Dimaşk'a gitti; Hatuniyye, Kassâin ve Reyhâniyye medreselerinde müderrislik yaptı. Dimaşk nâibi Tanboğa'dan saygı gördü. Ebû'l-Mehâzin el-Hüseynî 750 (1350) yılında birlikte hacca gittiklerini kaydediyor. Ebû Hayyân el-Endelüsî Dimaşk'a geldiğinde onu öven bir kaside yazdı. Talebeleri arasında Hanefî fakihî İbn Vehbân ve kendisinin üvey oğlu Emînüddin İbnü'l-Âdemî bulunmaktadır. Hüseynî, Zehebî ve İbn Receb de ondan hadis dinlemişlerdir. İbnü'l-Fasîh 26 Şâban 755'te (15 Eylül 1354) Dimaşk'ta vefat etti.

Eserleri. 1. *Müstahsenü't-tarâ'ik fi nazmi Kenzi'd-dekâ'ik* (*Nazmü'l-Kenz*). Ebû'l-Berekât en-Neseî'nin Hanefî fıkıhına dair eserinin manzum hale getirilmiş şekli olup çeşitli yazmaları mevcuttur (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1158; İÜ Ktp., AY, nr. 3410; Adana İl Halk Ktp., nr. 514). Eser, Nûreddin İbn Gânim el-Makdisî tarafından *Evḍaḥu'r-remz 'alâ Nazmü'l-Kenz* adıyla şerhedilmiş olup bunun da muhtelif nüshaları günümüze ulaşmıştır (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 1746, Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 357; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 598-601, 602-605). 2. *Nazmü Menâri'l-envâr*. Müellif bu eserinde de Ebû'l-Berekât en-Neseî'nin fıkıh usulüne dair kitabını nazma çekmiştir (Süleymaniye Ktp., Çorlulu Ali Paşa, nr. 163; ayrıca bk. *DMBİ*, IV, 398). 3. *Nazmü's-Sirâciyye*. Sirâceddin Muhammed b. Muhammed es-Secâvendî'nin *el-Ferâizü's-Sirâciyye* adlı eserinin manzum şeklidir (İbn Habîb el-Halebî, III, 183; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, I, 394; Brockelmann, *GAL*, II, 94). 4. *Hallü'r-rumûz*. Müellifin kırâat-i seb'aya dair kaleme aldığı manzum bir eserdir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 64; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 211). Kaynaklarda ayrıca Ebû'l-Kâsım Nâsirüddin Muhammed b. Yûsuf es-Semerkan-

İbnü'l-Fasîh'in *Nazmü'l-Kenz* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1158)

dî'nin fıkha dair *en-Nâfi'* adlı eserini nazma çevirdiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî, *ez-Zeyl* (Zehebî, *el-İber* içinde), IV, 165; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, I, 203-207; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretû'n-nebih fî eyyâmî'l-Manşûr ve benîh* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1986, III, 183-184; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 84; İbn Kâdî Şühbe, *Târîh* (nşr. Adhân Dervîş), Dimaşk 1977, I, 495; II, 412, 674; III, 65-66; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, I, 204-205; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, I, 393-395; a.mlf., *en-Nücümü'z-zâhire*, X, 297-298; İbn Kutluboğa, *Tacû't-terâcim* (nşr. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf), Dimaşk 1413/1992, s. 117-119, neşredenin girişi, s. 33; Nuaymî, *ed-Dâris fî târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 525-526; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, I, 396-398; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1248, 1516, 1825; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 26, 113; Brockelmann, *GAL*, II, 94; *Suppl.*, II, 86-87, 211, 252, 267; Nâci Ma'rûf, *Târîhu'ule-mâ'i'l-Müstaşirîyye*, Kahire 1396/1976, I, 35, 44, 46, 250; II, 291, 297-298; Ahmet Özel, *Hane-fî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 72, 79, 124; Ebû'l-Fazl Bircendî, "İbn Fasîh", *DMBİ*, IV, 398-399.

AHMET ÖZEL

İBNÜ'L-FELEKÎ

(ابن الفلكي)

Ebû'l-Fazl Ali b. el-Hüseyn
b. Ahmed el-Hemedânî el-Felekî
(ö. 427/1036)

Hadis hâfızı.

Muhtemelen Hemedan'da doğdu. Astronomi ve matematik âlimi olan dedesi Ebû Bekir Ahmed b. Hasan el-Felekî'ye nisbetle İbnü'l-Felekî diye anıldı. Tahsiline Hemedan'da başladı. Burada ve öğrenim için gittiği Irak ve Horasan bölgelerinde Ebû Saîd es-Sirâfî, İbn Rezküye, Ebû'l-Hüseyn Ali b. Muhammed b. Bişrân ve Kâdilkudât Ebû Bekir el-Hîrî gibi âlimlerden ders aldı. Kendisinden de Ahmed b. Muhammed el-Meydânî ile diğer bazı şahsiyetler rivayette bulundu. Hâce Abdullah-ı Herevî, İbnü'l-Felekî'nin gayretli bir sûfî olduğunu ve hâfızası ondan daha güçlü bir kimse görmediğini söylemiştir. Bazı kimseler ilminden faydalanılmadığı gerekçesiyle onu eleştirmişse de Zehebî hadis rivayet etmeye fırsat bulamadan genç yaşta vefat ettiğini kaydeden. Titiz bir muhaddis olduğu bildirilen İbnü'l-Felekî Şâban 427'de (Haziran 1036) Nişâbur'da vefat etti.

Çeşitli eserler yazdığı belirtilen İbnü'l-Felekî'nin (İbnü's-Salâh, II, 611) bu çalış-

malarından ikisinin adı zikredilmiş olup bunlardan *Münteha'l-kemâl fî ma'rifeti'r-ricâl*'in 1000 cüz hacminde olduğu söylenmiş, Zehebî bu eseri *el-Müntehâ fî ma'rifeti'r-ricâl* (*A'lâmü'n-nübelâ*?, XVII, 503) ve *el-Müntehâ fî'l-kemâl fî ma'rifeti'r-ricâl* (*el-İber*, II, 256) adlarıyla kaydetmiştir. Onun diğer eseri ise *Ma'rifetü el-kâbi'l-muhaddişin* adını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 329-330; İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfinî, *el-Müntehab mine's-Siyâk* (M. Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1403/1362, s. 573; İbnü's-Salâh, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Sâfiyye* (nşr. Muhyiddin Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, II, 611-613; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, XVII, 502-503; a.mlf., *Tezkiretû'l-huffâz*, III, 1125; a.mlf., *el-İber*, II, 256; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 421-430*, s. 195-196; Safedî, *el-Vâfi*, XXI, 33-34; İsnevî, *Tabakâtü's-Sâfiyye*, II, 268; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Sâfiyye*, I, 213-214; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 430-431; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1858; *Hedîyyetü'l-ârifin*, I, 687; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetraf*, s. 121.

EMİN ÂŞIKUTLU

İBNÜ'L-FERRÂ, Ebû Ya'lâ

(bk. EBÜ YA'LÂ el-FERRÂ).

İBNÜ'L-FERRÂ, Ebû'l-Hüseyn

(bk. İBN EBÜ YA'LÂ).

İBNÜ'L-FERRÂ el-BEĞAVÎ

(bk. BEĞAVÎ, Ferrâ).

İBNÜ'L-FİRKÂH

(bk. FEZÂRÎ, İbrâhim b. Abdurrahman).

İBNÜ'L-FURÂT, Ahmed

(أحمد بن الفرات)

Ebû Mes'ûd Ahmed b. el-Furât
b. Hâlid ed-Dabî er-Râzî
(ö. 258/872)

Hadis hâfızı.

180 (796) yılı civarında doğdu (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, XII, 481). Babası da muhaddisti. Küçük yaşta hadis tahsiline başladı ve çok hadis ezberlediği için on sekiz yaşında iken "Reyli küçük hâfız" diye tanındı. Hadis öğrenimi için Bağdat, Basra, Kûfe, Hicaz, Yemen, Şam, Mısır ve Cezî-

re'yi dolaşarak Abdullah b. Nümejr, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Yezîd b. Hârûn, Yahyâ b. Âdem, Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî ve Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn gibi muhaddislerden hadis tahsil etti. Kendisinden Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İbn Ebû Âsım, Muhammed b. Yahyâ b. Mende ve Abdurrahman b. Yahyâ b. Mende gibi âlimler rivayette bulundu. İlmî seyahatlerini tamamladıktan sonra İsfahan'a yerleşti ve ömrünün son kırk beş yılında burada hadis rivayet etti.

İbnü'l-Furât, meşhur muhaddislerin rivayetlerini önce talebelerinden dinleyerek ezberler, daha sonra onların yaşadığı bölgelere giderek rivayetlerini bizzat kendilerinden dinlerdi. Bağdat'a gittiğinde Ahmed b. Hanbel'in hadis meclisinde uzun süre bulunmuş. İbn Hanbel, Resûlullah'la ilgili rivayetleri ondan daha iyi ezbere bilen bulunmadığını söylemiştir. İsfahan'a gittiğinde ezberinden binlerce hadis imlâ ettiği, bu hadisler kitaplarıyla karşılaştırıldığında sadece birkaç yerde hata ettiğinin görüldüğü kaydedilen İbnü'l-Furât 1700 kadar hocadan 1.500.000 hadis yazdığını, ancak bunlardan 310'unun rivayetlerini eserlerine aldığını bildirmiştir.

Hadis münekkikleri onu sika, hâfız ve me'mûn olarak değerlendirmiş, ancak İbn Hırâş yalan söylediğini ileri sürmüştür. Bu suçlamayı nakleden İbn Adî, İbnü'l-Furât'ın münker rivayetini bilmediğini, onun doğru sözlü bir hâfız olduğunu söylemiş, Zehebî de İbnü'l-Furât'la ilgili bu suçlamaya kitabında yer verdiği için İbn Adî'yi eleştirmiş, iddiayı ortaya atan İbn Ukde ile İbn Hırâş'ın râfîzî ve bid'atçı olduklarını, sözlerine itibar edilemeyeceğini belirtmiştir. İbnü'l-Furât Şâban 258'de (Haziran 872) İsfahan'da vefat etti.

İbnü'l-Furât'ın günümüze ulaştığı bilinen tek eseri *el-Müntekâ min cüz'ih* olup Sezgin'in *Cüz' fihî aḥbâru Ahmed b. el-Furât* adıyla kaydettiği eserin bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmakta (Mecmua, nr. 51, vr. 40-44), bu risâledeki rivayetleri İbnü'l-Furât'ın cüzünden Zehebî'nin seçtiği belirtilmektedir (Elbânî, s. 89). Müellifin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Müsned*, *et-Tefsîr*, Kerîme bint Abdülvehhâb el-Kureşîyye (ö. 641/1243) tarafından icâzet yoluyla rivayet edilen *Eḥâdisü'l-efrâd*.